

worden. Een eeuw na het uitvaardigen van de BNA Act waren meer dan tien miljoen immigranten het land binnengekomen onder wie, zoals voldoende bekend is, na de beide wereldoorlogen een groot contingent Nederlanders.

Evenals in de dagen van Papineau rees er bij de voormalige onderdanen van de Franse koning verzet tegen de toenemende invloed van het Engelssprekende element. Nu was het de Frans/Indiaanse Louis Riel, die tot tweemaal toe een opstand op touw zette om de ontsluiting van de bij de immigranten in trek zijnde landbouwgronden van Manitoba en Saskatchewan – en daarmee een verzwakking in de positie van de kleine groepen Franstaligen in deze provincies – te verhinderen. Ook deze poging zou echter niet baten.

Riel werd in 1885 opgehangen, zoals dat in die dagen gebruikelijk was. En als wij bijna een eeuw later eens nagaan hoe de bevolking van een provincie als Manitoba is samengesteld, dan ontwaren wij daarin tal van ethnische groepen waarvan de Britse (42%), Duitse (12%) en Oekraïense (12%) de grootste zijn. Nog geen 10 procent van de inwoners van Manitoba kan zijn Franse afkomst aantonen (in Saskatchewan is dat ruim 5 procent) – en daarmee is feitelijk ook het totale beeld geschetst van een land waarin Quebec de enige van de tien provincies is met een Franstalige meerderheid.

Trots op het verleden

Bij een groep van de bevolking die à tort et à travers blijft vasthouden aan de oude gebruiken dreigt dan al spoedig het gevaar van een steeds sterker wordend dualisme. Aan de ene kant spreekt nog de stem van het verleden, en bij een groot aantal québécois is dat ontegenzeggelijk het geval. Maar daartegenover klinkt de steeds sterker wordende roep van het federale Canada, dat een thuisbasis wil zijn voor al diegenen die een plaats hebben gevonden in dit land dat tot de rijkste ter wereld behoort. Het feit, dat na de BNA Act ook in de

Als radioverslaggever van de Canadese omroep interviewde René Lévesque de latere premier en Nobelprijswinnaar voor de vrede, Lester B. Pearson, tijdens diens bezoek aan Moskou in 1955.

nieuwe grondwet het principe van de tweetaligheid wordt verankerd zouden wij dan vooral ook willen zien als een tribuut aan de twee voornaamste bevolkingsgroepen die de grondslag hebben gelegd voor deze ontwikkeling. Tal van Franssprekende Canadezen waarden dit ook als zodanig. Zij zijn trots op hun verleden en hun cultuur, maar zij beseffen eveneens dat die cultuur het best gewaarborgd wordt op basis van historische rechten binnen een groter geheel.

In 1967 gooide president De Gaulle olie op het vuur met de uitroep: „Vive le Québec libre”.

Ook andere symptomen duiden op een zich wijzigend beeld. De dominerende invloed van Engelstaligen op de voornaamste industrieën en het zakenleven van Quebec bijvoorbeeld, die de sterk nationalistisch ingestelde Union Nationale in de jaren veertig noopte, deze economische *status quo* als een gegeven feit te aanvaarden. Maar daarmee was er nog allerm minst een einde gekomen aan alle tegenstellingen.

Speldeprikken en incidenten

Speldeprikken, maar ook ernstiger incidenten getuigen daarvan. In 1889 sluiting van de Franse scholen in Manitoba. In 1913 volgt Ontario dit voorbeeld voor wat betreft het lager onderwijs, maar die maatregel is inmiddels ongedaan gemaakt. Verzet vooral in Frans-Canada tegen de door de liberale oorlogsleider William Lyon Mackenzie King in 1942 voorgestelde beperkte dienstplicht (hetgeen niet wegneemt, dat Frans-Canadezen een heldhaftige rol hebben gespeeld binnen het Franse verzet). Een in 1959 door de liberale partij van Jean Lesage geproclameerde *révolution tranquille*: een beweging die behalve culturele en sociale hervormingen ook zodanige wijzigingen in het economische leven beoogde, dat daarmee de positie van de Engelstalige bovenlaag zou worden aangetast.

In deze na-oorlogse periode valt eveneens het bezoek van de Franse president De Gaulle in 1967. Met zijn befaamde uitroep „Vive le Québec libre!” tijdens een bezoek aan Montreal gaf hij steun aan bepaalde groeperingen die aanstuurden op volledig zelfbestuur.

In 1970 leidde deze ontwikkeling tot een crisis, toen het Front de Libération du Québec de Britse handelscommissaris James Cross ontvoerde, samen met Quebecs minister van arbeid en immigratie Pierre Laporte. Premier Trudeau kondigde daarop de interne oorlogstoestand af, maar Laporte was toen al vermoord. Cross werd in vrijheid gesteld, nadat zijn ontvoerders vrije aftocht hadden bedongen naar Cuba. 1976 was alweer een woelig jaar. Eerst een staking van de Engelstalige piloten tegen de tweetaligheid bij de verkeersleiding van het grote vliegveld van Montreal. Levensgevaarlijk bij noodsituaties, vonden zij. Toch was dit slechts een bescheiden symptoom van de polarisatie die een hoogtepunt bereikte met de verkiezingen in november van dat jaar. Deze brachten de voormalige liberale minister René Lévesque met de door hem gestichte separatistische Parti Québécois aan de macht.

Referendum als wapen

Lévesque had in de verkiezingsstrijd de belofte van een referendum als scherpste wapen gehanteerd. Dezelfde kiezers die hem in 1976 aan het roer brachten zouden binnen vijf jaar moeten beslissen over de door hem gepropageerde *souvereiniteits-associatie* waarin een politiek onafhanke-

